

THE ORIGINS OF POLITICAL ECONOMY AND CURRENT CHALLENGES

Abuzer Pinar

Abstract

Economic needs have been the primary problem of individuals and societies in the history of human being. Economics describes and analyzes economic activities, and aims at finding solutions for those problems. The changing conditions and transformation of economic activities in history have inevitably caused the framework and tools of analysis to change in economics. The concept of economy appeared in the agenda as “home economy” which is essentially related to the livelihood and satisfaction of the needs of households. It is as old as human history in this sense. However, economics as a social science appeared as “political economy” following the extending scale in economic activities with urbanization and division of labor. Then economists, partly due to the conditions of the day, tried to isolate economics from politics. This article focuses on analyzing the transformation in economics. One of our main arguments is that the economy cannot be isolated from politics. The other is that the analysis framework and tools have become more complex as the international dimension has been articulated more intensely to the economy in the conjuncture we are going through. Just as economics cannot be isolated from politics, it is not possible for the analysis to be explanatory if international politics and institutions are ignored.

Keywords: *Political Economy, Economic Transformation, International Political Economy.*

POLİTİK EKONOMİNİN KÖKENLERİ VE GÜNCEL YAKLAŞIM SORUNLARI

Abuzer Pınar*

Öz

Ekonomik ihtiyaçlar her dönemde birey ve toplumların birincil problemi olarak gündemdeki yerini korumuştur. Ekonomi bilimi güncelliğini her dönemde koruyan ekonomik olayları anlamaya ve temel sorunları tespit ederek çözüm önerisinde bulunmaya çalışır. Ekonomik olayların tarih içerisindeki değişimi ve dönüşümü bu bilim alanının da kaçınılmaz olarak dönüşümüne neden olmuştur. “Ev ekonomisi” kavramı ile gündeme gelen bu kavram esasında insanlık tarihi kadar eski olan geçim ve ihtiyaçların karşılanması ile ilgilidir. Ancak şehirleşme ve işbölümü ile beraber büyüyen ölçek nedeniyle “politik ekonomi” olarak karşımıza çıkan bu disiplin, zaman içerisinde kısmen günün koşullarında, kendisini politikadan soyutlamak istemiştir. Bu makale ekonomi bilimindeki dönüşümü analize yönelmektedir. Savunulan temel tezlerden birisi, ekonominin politikadan soyutlanamayacağıdır. Diğeri ise içerisinde geçtiğimiz konjunktürde bu probleme uluslararası boyutun daha yoğun olarak eklenmesiyle analiz çerçevesinin ve araçlarının daha karmaşık hale gelmiş olmasıdır. Ekonomi bilimi politikadan soyutlanamayacağı gibi uluslararası siyaset ve kurumların gözardı edilmesi halinde yapılacak analizlerin açıklayıcı olması mümkün görünmemektedir.

Anahtar Kelimeler: *Politik Ekonomi, İktisadi Dönüşüm, Uluslararası Politik Ekonomi.*

* Prof. Dr. İstanbul Gedik Üniversitesi, abuzer.pinar@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-2208-1326>

1. Giriş

Ekonomi, birey ve birey topluluklarının geçimi ile ilgilidir. Birey düzeyinde politik bir çerçeveden bahsetmek mümkün değildir. Adem'in (veya temsili olarak hikayeleştirilen Hayy veya Robinson'un) politik bir derdi yoktur.¹ Bireysel olarak beslenmek ve çevre şartlarına karşı korunmakla meşguldür. Ailenin oluşumu ile beraber, ailenin geçimi ile ilgilenir ve kaçınılmaz olarak bir iş bölümü ortaya çıkar. Ev ekonomisi olarak tanımladığımız bu ekonomi düzeyinde bağımlı bireyler, çocuklar, denkleme girdiğinden hayatta kalma mücadelesinde ölçek büyür. Artık sadece bireyin kendisinin değil, çocuğun da ihtiyaçlarının karşılanması; beslenmesi, korunması bir ihtiyaç (görev) olarak ortaya çıkar. Bu yeni yapıda, iktisatta güncelliğini hala koruyan verimlilik, işbölümü, uzmanlaşma kavramları önemli hale gelir.

Âdem ve Havva'nın her ikisinin de gıda toplamaya zaman ayırması, çocuğun ihtiyaçlarının bir kısmının karşılanamaması anlamına gelir ki bu noktada işbölümü zorunlu hale gelir. Çocuk sayısı arttıkça ve çocuklar yetişkin hale gelip işbölümüne katıldıkça geçim daha karmaşık hale gelmeye başlar. Aile ekonomisinde üretim artmakla beraber, üretimdeki işbölümü ve ürünün bölüşümü, rekabeti tetikler. Üretim ve bölüşüm ilişkileri karmaşıktıkça, bu süreçlerin yönetimi bir karar mekanizması ihtiyacını gerektirir. Aile reisi kavramı ile ilk nüvesini veren bu yönetim sürecinin sorunsuz işleme garantisi yoktur. Zira aile bireylerinin yetenekleri, gayretleri, mizacı aynı değildir ve aile reisi de bir insan olduğunu göre farklı niteliklere sahip bireylere yaklaşımı aynı olmayacağı gibi, aynı olmasının adalet olup olmadığı da tartışmalı hale gelir.

Ekonominin bu ölçeğinde politik alana adım atmış oluruz ki modern ekonomi biliminin temellerini oluşturan temel eserlerde ağırlıklı olarak ekonomi değil politik ekonomi kavramı kullanılır.² Avrupa havzasının klasik iktisatçıları politik ekonomi kavramını ekonomi ile eş anlamlı kul-

1 Hayy bin Yakzan, Endülüs'lü İbn-i Tufeyl tarafından 12. yüzyılda ilk insanın temsili olarak yazılmıştır. Robinson Crusoe ise bundan yaklaşık 600 yıl sonra İngiliz yazar Daniel Defoe tarafından yazılmış benzer bir romandır.

2 Kavram ilk olarak Fransız yazar Antoine de Montchrétien (1615) tarafından "Economie Politique" olarak kullanılmış ve J. Stuart Mill (1848) ve diğer İngiliz yazarlar tarafından "political economy" biçiminde kullanılmaya devam edilmiştir.

lanmışlardır. Ancak 19. Yüzyılın sonuna doğru iki kavram arasında ayırım yapılarak politik ekonomi, hâkim ekonomi dilindeki yerini kaybetmeye başlamıştır. Klasik politik ekonomi, bugün anlaşılan biçimiyle dar değil, ekonomi diye tanımladığımız geniş bir alan ile ilgileniyordu.

Bu makalede politik ekonominin kökenleri, güncel politik ekonomi tartışmaları ve sanayileşmiş “batı” dışındaki ekonomiler için mevcut ve muhtemel tartışma alanları ele alınmaktadır. İkinci bölümde “ev ekonomisi”, “politik ekonomi” ve “ekonomi” kavramlarının kökenleri tartışılmaktadır. Üçüncü bölümde “yeni politik ekonomi” ele alınarak, ekonomi ve politik ekonomi kavramlarının ayrıştırılması ile ortaya çıkan karmaşa ve ekonomi biliminin kısırlaşması ele alınmaktadır. Dördüncü bölümde, hâkim yaklaşımın “üçüncü dünya” diye tanımladığı “az gelişmiş” veya “gelişmekte olan” ülkelerin politik ekonomisi tartışılmaktadır. Beşinci bölümde politik ekonominin uluslararası boyutu kısaca tartışıldıktan sonra makale sonuca bağlanmaktadır.

2. Ev Ekonomisi, Politik Ekonomi ve Ekonomi

Ekonomi, ilk olarak “ev ekonomisi” kavramı ile anılmaya başlamıştır ki bu Türkçe’de bir hanenin geçimi veya iâsesi ile ilgilidir.³ Politik ekonomi ise toplumsal ölçeğin büyümesi ile beraber kaçınılmaz hale gelen ekonomik değerın üretimi ve dağıtımını ile ilgilidir. Bu kavram sanayi devrimi ve müteakip dönemde ortaya çıkan ve zaman içerisinde dönüştürülen endüstriyel demokrasinin ürünüdür. Ekonomik değer üretiminin temel unsurları olan toprak, emek, sermaye ve girişim kavramları olmadan ekonomi veya politik ekonomi analizi yapmak mümkün değildir.

İlk olarak Fransız yazar Antoine de Montchrétien tarafından kullanılan “Economie Politique” kavramı Türkçe’de bir kesim akademisyen tarafından “ekonomi politik” olarak kullanılmıştır (Kitabın 1615 baskısının orijinal adı *Traité de l’économie politique*’dır). Daha sonra Anglo-Sakson yazarları tarafından “political economy” biçiminde kullanılmıştır.⁴

3 Kavram ilk olarak Grek yazar Xenophon tarafından “Oeconomicus” biçiminde kullanılmıştır (Gray, 2010).

4 Toplumsal Sözleşme kavramı ile bilinen Fransız yazar Jean-Jacques Rousseau’nun 1755 tarihli kitabı “Discours sur l’Economie Politique” adıyla basılmıştır. John Stuart Mill’in 1848’de yazdığı kitabının

Politik ekonomi kavramının kullanılması ideolojik bir tercihten kaynaklanmaz. Bugün itibariyle “politik” kavramı bunu çağrışırsa da kavramın ortaya çıkışı ve gelişimi hayatın gerçeği ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü karmaşıklaşan üretim ve bölüşüm süreçlerinin her aşamasında siyasal bir otorite vardır. Tarım toplumundaki arazi mülkiyeti rejiminden, sanayi toplumundaki üretim araçlarının mülkiyetine ve üretilen değer bu süreçlerde emek veren kesimler arasındaki bölüşüm kurallarına kadar siyasal tutum ve kararlar belirleyicidir. Zira bu dört faktörün etkileşimi ile ortaya çıkan üretimin toplumun farklı kesimlerine dağılımındaki en önemli aktör siyasal otoritenin yapısı ve yaklaşımıdır. Buradaki kasıt, devletin bölüşümdeki iradi tutumu değildir. Bölüşüme iradi olarak müdahale etmemek de bir tutumdur ve devletin müdahil olmadığı “piyasa kuralları” çerçevesinde ortaya çıkan bölüşümü temin etmek de nihayetinde devletin temel işlevidir. Bu yüzden de bireyin geçimini aşan her ekonomik değer politik tutum, karar ve süreçlerden etkilenir.

Politik ekonomi kavramı doğduğu dönemde yeni olsa da ele aldığı kavramlar çok eskilere gider. Mülkiyet, işgücünün katmanları, faiz ve toplumsal işbölümüne ilişkin tartışmaları 18. yüzyıldan binlerce yıl geriye götürmek mümkündür ve insanlık tarihi kadar eskidir. Sadece Platon ve Aristo’ya değil, çok daha gerilere, nüfus yoğunluğunun ilk oluştuğu şehirleşmenin anavatanı Mezopotamya’ya, kutsal kitaplara kadar götürülebilir (Roll, 1953; Dow, 2005). Tevrat, toplumsal bir yapı ve hukuk önerisi ile öne çıkarken, toplumsal bir düzen önerisi olmamakla beraber İncil de adaletsizlik ve haksızlığa karşı çıkar. Kur’an da adaletsizliklere karşı çıkar. Doktrin düzeyinde ve uygulamada emeğin karşılığının verilmesini, ürünün bir kısmına toplumun zayıf kesimlerinin korunması için el konulmasını, toplum düzenini koruyan kesimlerin iâşesinin sağlanmasını düzenler (Chapra, 1992).

Politik ekonomi kavramından çok daha önce bir ülkenin zenginliği ve servet birikimi için devletin ekonomiye nasıl müdahil olması gerektiğine dair düşünceler de var olmuştur. Eski Grek düşünürlerinden Aristo’da, İslam’ın yükseliş döneminin önemli bilginlerinden İbn-i Haldun’da ve

adı “Principles of Political Economy”dir. W. Stanley Jevons’un kitabı “The Theory of Political Economy” adıyla 1879 yılında ikinci baskısı yapılmıştır.

Avrupa Rönesans döneminin öncülerinden Machiavelli'de bunu görmek mümkündür. Aristo devleti özel mülkiyetin koruyucusu olarak tanımlar ve ortak mülkiyete karşı çıkar. İbn-i Haldun devletin yönetim biçiminin bireylerin verimliliğini doğrudan etkilediğini öne sürer.⁵ Machiavelli de devlet ve ekonomi ilişkisini analiz ederken, yönetim biçimi ne olursa olsun devletin özel mülkiyeti koruması gerektiğini söyler (Roll, 1953: 25, 87). Kamu güvenliği, tarım ve ticaretin sürdürülebilmesi için vazgeçilmez öneme sahiptir.

Klasik politik ekonomi literatürünün önemli bir bölümü bu ekonomik işleyişi anlama, tanımlama ve yasalarını keşfetme ile ilgilidir. Üretim süreçleri, mülkiyet, üretim faktörleri ve bu faktörlerin gelirden aldıkları paylar esas araştırma alanlarını oluşturur. Siyasal otoritenin ekonomik işleyişteki işlevi bu süreçlerin tartışılmaz bir parçasıdır ve devletin olmadığı bir ekonomik sistemin tanımını yapmak zaten imkansızdır.

Modern ekonomi biliminin kurucusu olarak kabul edilen Adam Smith, daha dar anlamda politik ekonomi kavramını ayırıştırmak istemiş; etkili devlet, demokratik kurumlar ve ekonomi ilişkisini ayrı tutarak bugün anladığımız manada ekonomik işleyişin temelleri ile uğraşmıştır. Ancak daha sonra John Stuart Mill ve benzer düşünen akademisyenler, ekonomi ve siyaset arasındaki zaten geçirgen olan sınırları ortadan kaldıran bir yaklaşım sergilemişlerdir. (Besley, 2007: F574-75).

David Ricardo'nun kitabının adı politik ekonomidir (Ricardo, 2008).⁶ Politik iktisat Avrupa'da sanayileşme döneminin analiz çerçevesi idi. Ricardo, analizini İngiltere'deki üçlü sınıf ayrımına dayandırıyordu: Büyük toprak sahibi soylular, işçiler ve sanayi girişimcileri. Toprak sahibi rant (kira) elde ederken, işçiler ücret alıyor, yeni yükselen sanayi girişimcileri ise kâr elde ediyorlardı. Ricardo'nun da çıkış noktası, bu kesimler arasındaki gelir bölüşümünün büyümeyi doğrudan etkilemesi ile ilgili idi. Örneğin, tarım kesimini korumak üzere konulan ithalat vergileri tarımsal fiyatları artırıyor, toprak sahiplerinin gelirleri artıyor, fiyatlar arttığı için ücretler de

5 Bu düşünce modern arz yönlü iktisadın vergi politikasına önemli ölçüde ışık tutmuştur (Yüksel, 2016).

6 Orijinal adı "On the Principles of Political Economy and Taxation" olan kitap "Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri" adıyla Türkçeye çevrilmiştir.

artıyordu. Toprak sahiplerinin politik etkisi hala yüksekti. Ancak bu kesim tasarruf ve yatırım yapan bir kesim değildi. Yeni yükselen ve büyümenin asıl sürükleyicisi olabilecek sanayi kesiminin yatırım yapma güdüsü çok daha yüksek olduğu halde, tarımsal fiyatların görece artışı kar marjlarını düşürüyor ve endüstriyel kesimin yatırılabılır kaynaklarını azaltıyordu.

Aynı dönemde Thomas Malthus (1836) gibi farklı düşünenler de vardı. Üretim artarken, sermayedarların daha çok tasarruf edip yatırım yaptığını, talep yetersizliği dolayısıyla ekonominin durgunluğa girdiğini savunan bu görüş günümüzde arz ve talep yönlü iktisat politikalarının çerçevesinden farklı değildir. Büyüme ve zenginleşmenin temel saikleri, durgunluğun nedenleri, dış ticaretin önemi hala sıcak konulardır. Ancak klasik dönemin politik iktisatçıları bölüşümün etkisi üzerinden genişleme ve daralmayı açıklarken ve analizlerinin temel bileşeni olarak gelir dağılımı konusuna eğilirken, günümüz ana akım literatüründe gelir bölüşümü sosyal bir mesele olarak ve iktisadi analizlerin dışında ele alınmaktadır. Bu yaklaşımın temel sorunu bölüşümü mevcut iktisadi işleyişin bir çıktısı olarak ele alıp nedenselliği tek yönlü görmesidir. Bölüşümü ön plana çıkaran yazın da bu anlamda diğer sorunlu tarafta yer almaktadır. Sadece sosyal adalet saikiyle bölüşümün ele alınması kaçınılmaz olarak güçlü bir iktisadi büyüme ihtiyacı savı ile karşılaşmaktadır.

Bir ekonomide üretim, toplumdaki bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması ve yatırım için yapılırken, bireylerin ihtiyaçlarının bir bölümü tamamen bireysel olarak, diğer bir kısmı toplumsal (ortak) tüketime sunulmak üzere devlet tarafından sağlanır. Üretim sürecinde elde edilen gelir ise üretime katkıda bulunan faktörlerce paylaşılır. Politik ekonominin temel problemi üretim süreci ve bu süreçte üretim faktörlerinin gelirden aldığı payın büyümeye etkisidir.

Ricardo'daki kapsayıcı yaklaşım, Mill'de farklı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Gelir bölüşümünde mülkiyet yapısı önemlidir. Mülkiyet, özü itibarıyla zorlama ve sahtekarlık olmaksızın bireylerin ürettiklerinden biriktirdikleri veya miras yoluyla elde ettikleri varlıklardır. Ancak toprak gibi doğal kaynaklar her zaman tartışmalı olmuştur. Çünkü toprağın varlığı değil üretim sürecinde kullanılması emeğe dayanır. Verimsiz bir toprağın verimli hale getirilmesi de emeğin ürünüdür. Tartışmalı nokta şudur. Mi-

ras yoluyla da elde edilmiş olsa, toprağın üretken bir şekilde kullanılmasında sorun olmamakla beraber, üretimde kullanılmaması veya verimli bir şekilde kullanılmaması halinde toplum kayba uğrar. Mill and Laughlin (1885: 173) toprak sahibi ile toprağı verimli hale getiren kişinin aynı şahıs olması halinde sorun olmadığını, ancak toprak sahibinin toprağı verimli kullanmaması halinde toprak mülkiyetinin politik ekonomi açısından savunulması için bir neden olmadığını söyler. Mülkiyet hakkı toplum zararına işlediğinde sorunlu bir alan ortaya çıkar. Siyasal otorite tarih boyunca toprağı değişik şekillerde bireylere kullandırmış olmakla birlikte, toprak mülkiyeti konusu çoğunlukla tartışmalı olmuştur.

Sanayileşme ile beraber, sermaye birikiminin kaynağı olan tasarruf ve üretim artışını sağlayan yatırım öne çıkmıştır. Sermaye birikimi ancak tüketilenden fazlasını üretmekle, ya da üretilenden daha azını tüketmekle, yani tasarruf ile mümkündür. Ancak tasarrufun biriktirilerek bir kenara atılması amacına ulaşılacağı anlamına gelmez. Bu tasarrufun tasarruf eden tarafından olmasa da aynı anda harcanması gerekir. Yani yatırıma, diğer deyişle işgücünün üretkenliğini arttıran sermayeye dönüşmesi gerekir. Bu da sermaye birikimine bir katkıdır. Aksi halde ekonomiden çekilen değer, sonraki dönemlerde tüketilmek üzere bir kenara bırakılıyorsa, bu üretime dönüşmeyeceğinden daraltıcı etkisi olacaktır. Çünkü üretilen malların satılmaması halinde stoklar birikecek ve üretim azalacaktır. Servet ve sermaye arasındaki ayrımı da esasen bu noktada aramak gerekir.

Sanayileşme sürecinde önemli bir tartışma konusu topraktan koparak sanayi sektöründe çalışmaya başlayan işgücünün ücretleridir. Ücretler emeğin karşılığı olarak ödenir. Vergi önemli bir problemdir. Ücretten alınan vergilerin yükünün kim tarafından katlanıldığı sorusu tartışmalıdır. Ücret ve ödenen vergi üretim sürecinde ortaya çıkan gelirden alınmaktadır. Ek olarak üretimden ödenen sadece bilfiil çalışan değil, güvenlik güçlerinin, memurların ve diğer üretken olmayan emeğin de ücretidir. Buradaki asıl mesele toplum bireylerinin bunun farkında olmasıdır. Bürokrasinin büyük ve verimsiz olması halinde üretken emeğin düşük ücretten mustarip olması kaçınılmazdır. Esasen işçilerin ücret pazarlığı sürecinde en çok dile getirdikleri tam da budur. İş garantisi ve yüksek ücretle çalışan bir kesime karşılık daha fazla emekle ve zor şartlarda çalışarak daha düşük ücret alındığı algısı huzursuzluğun kaynağı olur.

Tarım sektöründe toprağa bağlı olmayan işçilerin ücretleri daha da sorunludur. Çünkü tarımsal getiri baştan tahmin edilemez. Diğer sektörlerde de bir ölçüde belirsizlik olduğu halde tarım sektörü fazlasıyla doğa koşullarına bağlı olduğundan, baştan yapılan ücret sözleşmesi tarımdaki artı değer dalgalı bir hal almasına neden olmaktadır. Öncülüğünü Quesnay ve Turgot'un yaptığı Fizyokratlar'a göre zenginliğin kaynağı tarımdır ve devletin tarımdaki değer bir bölümüne el koyarak (vergilendirerek) siyasi faaliyetlerini finanse etmesi gerekir. Bu görüş esasen mevcut ekonomik yapının rasyonelize edilmesine yöneliktir (Roll, 1953: 128).

Diğer konu da rekabet ortamı ile ilgilidir. Eğer politik kavramından arındırılmış ekonominin varsaydığı gibi kar rekabet ortamında belirleniyorsa, ücret düzeyi de işgücünün kendi arasındaki rekabetle belirlenecektir. Ancak sermaye sahipleri baştan belirli bir kâr marjı hedefliyorsa, ücret bu kar düzeyi ve vergiden arta kalan kazancın karşılığı olacaktır (Shapiro ve Sawyer, 2003).

Politik ekonominin önemli konuları olan üretim ve birikim gibi gelir dağılımı da toplumsal yapı ve kuralların bir sonucudur. Bu kurallar da zaman içerisinde değişebilir. Dağılımın belirlenmesinde birincil etki mülkiyet yapısı ve üretim ilişkilerinden gelir. Bu yapının zaman içerisindeki değişimi veya iradi müdahale ise ikincil etkidir. Tarihsel olarak mülkiyetin belirlenmesi bir hak olarak değil, çatışma ve şiddetin önlenmesi için kurumsallaştırılmıştır. Ancak tarihsel olarak ilk sahiplik sonraki dönemlerin dağılımını kaçınılmaz olarak etkilemiştir. Mülkiyetin terkedilmesi, toprak ve diğer üretim araçlarının toplumun ortak malı olduğunu kabul etmekle mümkündür. Bu durumda kaçınılmaz olarak yöneten ve yönetilenler olacaktır ve üretimin topluma dağıtılması kamusal bir iş olacak ve bunu yapacak bir otoritenin oy birliği ile belirlenmesi gerekecektir. Dağılımda oy birliği ya mutlak eşitlik durumunda ya da genel kabul görmüş bir adalet ölçütüyle mümkün olacaktır. Bu mülkiyet ve dağıtım biçimi Avrupa havzasında komünist, sosyalist ya da kollektivist bir yaklaşım olarak adlandırılmıştır (Mill and Loughlin, 1885: 183-185).

Kollektivist yaklaşımda öngörülen işleyişi bozan bireysel çıkardır. Toplum adına üretime emek veren bir birey ile kendi çıkarı için çalışan bir bireyin davranışı arasındaki fark gözardı edilemez. Böyle bir sistemde her-

kesin daha az enerji sarf edeceğini savunmak gerçekçi değildir. Ancak en azından bireylerin bir kısmının yeterince emek vermeyeceğini düşünmek gerçek hayatla büyük ölçüde örtüşür. Diğer yandan emeğin çeşitlenmesi önemli kırılma noktalarından birisi olmuştur. Herkesin belirli bir saat çalışmasına karar verilmesi zor olmamakla beraber, kimin hangi işte çalışacağına karar vermek çok da kolay değildir. Üretim değişik aşamalarında verilmesi gereken emek, emeğin niteliği, fiziksel veya zihinsel karakteri tamamen farklıdır.

Sadece insanların fiziksel ihtiyaçlarını karşılayan malların dikkate alınması ve artı değer bu üretim üzerinden hesaplanması çözümü imkânsız hale getirmektedir. Bu anlamda öğretmenin de katkısını hesaplamak oldukça zordur. Güvenlik hizmetleri de çoğu zaman bir yük olarak algılanmıştır. Ancak en eski tarihlerden bu yana ticaret yollarının güvenliği her zaman zenginleşmeyi kolaylaştıran bir hizmet olmuştur. Örneğin, İpek yolu ulaştırmanın henüz tamamen fiziksel güç ile yapıldığı dönemlerde önemli bir ticari güzergâh olmuştur ve bu yolun güvenliği ve ticaret erbabının konaklama ve hayatta kalma ihtiyaçlarını karşılayan bir siyasal otoritenin varlığı bu yolu ve nimetlerini mümkün kılmıştır. Günümüz modern ulaştırma imkanlarında bile korsanlık faaliyetleri deniz taşımacılığı üzerinde ciddi bir tehdit oluşturur.

Bu noktadan hareketle kollektivist bakış açısının daha müreffeh ve adil bir dünya yaratacağı düşüncesinden ziyade kapitalist sistemin ehlileştirilmiş biçimine dönüştürülmesine daha fazla katkıda bulunacağı daha yüksek ihtimal olarak görülebilir ve pratikte örnekleri daha çok olmuştur. Sosyalist sistem kapitalist sistem ile rekabet edemezken, sosyalist düşünceden gelen toplumsal örgütlenme ve siyasal baskı refah devletinin inşa edilmesine ciddi katkıda bulunmuştur.

3. Yeni Politik Ekonomi

Klasik politik ekonomi düşüncesinde temel problem, bir ülkenin zenginleşmesi için devletin ekonomiyi nasıl yöneteceğine ilişkindir. Sermayenin güçlenmesi ile beraber devletin ekonomiye müdahil olmaması gerektiği, ekonomik faaliyetlerin bireysel kararlarla doğal seyrinde işlediği

düşüncesi hâkim olmuş ve devletin piyasa mekanizması vasıtasıyla sağlanamayan ihtiyaçlar için devreye girebileceği minimum bir müdahale öngörülmüştür. Ancak piyasa kurallarının hâkim olduğu liberal bir işleyişte bile devletin ekonomideki payının zaman içerisinde artması yeni politik ekonomik yaklaşıma zemin hazırlamış ve temsili demokrasilerde devlet mekanizmasının istismar edilerek bireysel çıkarlar doğrultusunda işletilebileceği düşüncesi öne çıkmıştır (Peltzman, 1980).

Bu evrim süreci politik ekonominin ana çerçevesini değiştirmemiş, sadece farklı alanlarına dikkat çekmiştir. Hangi dönem ve yorumu öne çıkarılırsa çıkarılsın, politik ekonomi esasen ekonominin nasıl yönetileceği ile ilgilidir ve ekonomi politikasından farklıdır. Ekonomi politikası, mevcut ekonomik işleyişte ortaya çıkabilecek sorunlarla ilgili olarak para ve maliye araçları yanında kamusal düzenlemelerle ekonomiye nasıl ve ne ölçüde müdahale edileceği ile ilgilidir. Halbuki politik ekonomi, bütün bir ekonomik işleyişi anlamaya çalışır.

Ekonominin politikadan arındırılması gerektiği düşüncesinin ağır bastığı modern dönemde politik ekonomi iki temel yaklaşımdan hareketle ekonomiyi tartışmaktadır. Marksist yaklaşım esasen kapitalist sistemin sistemik krizleri bünyesinde barındırdığını ve artık değere sermaye kesimi tarafından el konulduğu müddetçe sağlıklı bir ekonomik sistemin kurulamayacağını savunmaktadır. Bu yaklaşımdaki temel sorun, mevcut yapı içerisinde bir iktisat politikası önerisinin yapılamayacağıdır. Yapısalcı yaklaşım ise mevcut işleyişin onarılabileceği düşüncesine daha yakın durmaktadır (Boianovsky, 2016).

Diğer politik iktisat yaklaşımı ise temsili demokrasilerde devletin işleyişine ilişkindir. “Demokrasinin ekonomi teorisi” olarak da adlandırılan bu yaklaşımda devletin bir bölüşüm çatışması aracı olduğu ve anayasal kurullarla kontrol altına alınmaması halinde ekonomik işleyişe zarar verebileceği savunulmaktadır. Downs (1957) bölüşüm çatışmasından dolayı demokrasilerde devletin sistematik olarak bütçe açığı verdiğini savunurken, Buchanan ve Tullock (1962) anayasal kısıtlar konulmadığı takdirde siyasal karar alma süreçlerinin ekonomik etkinliğe ve dolayısıyla büyümeye zarar vereceğini savunmaktadır. Buradaki temel sorun politikacıların kendi oy maksimizasyonunu ve bürokrasinin kendi menfaatlerini düşünmesi, çıkar

gruplarının ise siyasal kararları ekonomik etkinliğe zarar verecek şekilde yönlendirmesidir.

Yeni politik ekonomide devlet ve bürokratik büyüme ile beraber kamu harcamalarının artmasına karşı çıkılma nedeni, üretilen değerün üretken olmayan alanlara harcanması nedeniyledir. Buradaki temel problem devlet ve bürokrasinin gereksizliği değil, olduğundan büyük olmasıdır. Devlet müdahalesine sert karşı çıkan Nobel ödüllü James Buchanan anarşist olmakla suçlandığı için “Between Anarchy and Leviathan” (Anarşi ve Leviathan Arasında) kitabını yazmak zorunda kalmıştır. Bir anarşist olmadığını ancak devletin de leviathan olmaması gerektiğini savunmuştur (Buchanan, 1977).⁷

Klasik politik ekonomi tartışmasında önemli bir kavram olan mülkiyet bu dönemde de tartışılmaktadır. Mülkiyet en saf haliyle kişinin kendi emeğinin ürününe sahip olması olarak tanımlanırsa, özel mülkiyeti meşru hale getiren gerçek neden ancak emek olabilir. Lakin toplumun tarihsel gelişimi ve kurumların yapısı dolayısıyla ortaya çıkan mülkiyet tartışmalıdır. Bu nedenle liberteryen Buchanan bile veraset ve intikal vergisinin fırsat eşitliği açısından yüksek olması gerektiğini savunur (Buchanan ve Musgrave, 2000). Oluşturulacak kurumların ve kuralların fırsat eşitliğini tesis ederek emeği öne çıkarması, eşitsizliğe neden olan kurumsal yapıyı ve kuralları reforme etmesi gerekir. Aksi halde eşitsizlik üreten mekanizma, emek değil de mevcut kurumsal yapı ve kurallar ise, eşitsizlikten kaynaklanan çatışmaların hafifletilmesi mümkün olmayacaktır. Diğer yandan, emeği önde çıkaran, eğitimde fırsat eşitliği gibi mekanizmalar yerine, doğrudan mülkiyetin hedef alınması, mevcut eşitsizliği daha da arttırması ve hatta mevcut durumdan daha derin hale getirmesi de mümkündür. Genel karnıya bakıldığında, ideolojik savlar bulunmakla beraber, bireylerin asıl dile getirdikleri adaletsizlik fikridir. Neden servet sahiplerinin kendileri ile bu serveti bölüşmediklerinden çok bu servetin adaletsiz mekanizmalarla elde edildiği algısıdır. Gerilimin esas kaynağı diğerlerinin daha zengin olması değil, kendisinden daha az emek vererek daha yüksek bir yaşam standardı elde etmesidir.

7 Leviathan, Tevrat'ta geçen ve etrafındaki her şeyi yutarak kendi ağırlığı altında hareket edemez hale gelen canavar olarak bilinir (Thomas Hobbes'un 1651 yılında yazdığı kitabın adı “Leviathan” idi).

Kapitalist sistemin geldiği aşamada piyasa dinamikleri daha fazla öne çıkarılmış ve monetarist yaklaşımın hakimiyeti ile para politikası öne çıkmıştır.⁸ Maliye politikasında doğrudan vatandaşın cebinden vergi ile para çıktığı için ve transferlerle doğrudan cebine para girdiği için veya kamuda istidam edilenlerle uzun dönem gelir beklentisi garanti altına alındığı için (kamu istihdamında bir ayrımcılık varsa bu bir sorundur) bölüşümle doğrudan ilişkilendirilir.

Kamu harcamaları ve vergilerle yapılan müdahale piyasanın işleyişini bozarken, parasal araçlar bütün kesimlere simetrik yansımakta ve piyasa işleyişini bozmamaktadır. Halbuki modern ekonomide para politikasının bölüşümle ilgili olmadığı konusu tartışmalıdır (George ve Pitelis, 2001). Para politikasının tarafsız olduğu iddia edilmekle birlikte düşük faizlerle herkesin kredi mekanizmasından aynı ölçüde yararlanması mümkün değildir. Bu yüzden de belirli bir gelir düzeyinin altına düşen kesimlere transfer yapılmış olur. Bu da politik bir karardır. MB bağımsız olsa bile aldığı kararların bütün toplum kesimlerine simetrik dağılacağı garantisiz olmadığı gibi çoğunlukla da dağılmaz. Ancak siyasal kararlarla kamu finansal kaynaklarının kullanımı bu transferi daha fazla mümkün kılar.

Daha geniş çerçeveden bakıldığında, özel sektör, siyasal otoritenin belirlediği alanda ve kurallarla faaliyet gösterir. İşyeri açmak için kamu otoritesine başvurulur. Başvurudaki faaliyet alanının nerede yapılacağını bildirir. Girdi alımı, ürün satımı, elde edilen gelirin vergisinin ödenmesi, faaliyette istihdam edilen işgücünün çalışma koşulları, sosyal güvenlik sistemine raporlanması ve prim ödenmesi gibi. Bütün bu faaliyetlerde girişimin kolaylaştırılması veya zorlaştırılması, vergi ve sosyal güvenlik primi olarak ödenecek tutar ve diğer kurallar siyasal karar sürecinde belirlenir. Kuralların çiğnenerek haksız gelir elde edilmesi gibi yolsuzluk faaliyetlerinin önlenmesi için alınacak tedbirler ve vukuu halinde işletilecek müeyyideler yine siyasal otoritenin denetim mekanizması ve konulacak kurallarla belirlenir.

8 Bu yaklaşımın öncüsü Milton Friedman'ın teorisi "Quantity Theory of Money" (Paranın Miktar Teorisi) olarak iyi bilinir (Friedman, 1987).

Yeni politik ekonomi, temsili demokrasilerin ekonomik etkinliğine yönelmiştir. Siyasal karar süreçleri geliri nasıl ve ne yönde yeniden dağıtır? Bireyin kişisel menfaatleri ile hareket ettiği yadsınamaz olmakla beraber bu kişisel davranışın toplum yararına olmaması halinde nasıl kontrol edilecektir? Anayasal iktisat önerisi bu olmakla beraber daha çok politikacıların sınırlandırılması biçiminde karşılık bulmuştur. Piyasanın düzenlenmesi de özel şahısların ve firmaların davranışlarını sınırlandırabilir ancak bu düzenlemeler kısıtlayıcı görülmüştür. Yani bir anlamda bireysel çıkarı için hareket eden siyasetçinin sınırlandırılması meşru görülürken, piyasada bireysel çıkarla hareket edenlerin sınırlandırılması piyasa mantığına aykırı bulunmuştur. Mesele hukuka uygun hareket etmek ise bunun toplumun her kesimini kapsamaması gerekir.

Kapitalist sistemde üretim araçlarının özel mülkiyette olması kaynak tahsisinin sermaye sahiplerinin kararlarıyla gerçekleştiği anlamına gelir. Sermaye sahiplerinin üretim sürecinde elde ettikleri gelirin özel tüketimlerinden arta kalan kısmını yatırıma dönüştürmesi, ek istihdam yaratma imkânı verir. Ancak tüketimin fazla olması daha az yatırılabilir kaynak anlamına gelecektir. Bu tüketimin vergilendirilerek işsiz kalanlara transfer edilmesi halinde sorun kısmen hafifletilebilir. Ancak vergilendirmenin olmaması veya az olması halinde transferlerin bir kısmı bütçe açıkları veya borçlanma ile finanse edilecektir. Bu da devletin sonraki dönemde daha fazla vergi veya yeniden ve daha fazla borçlanması anlamına gelecektir.

Sosyal devlet fikri, mülkiyetin tamamen ortadan kaldırılması değil, bireysel optimalitenin yerine sosyal optimaliteyi koyarak üretim sürecindeki fayda ve maliyetin (nimet ve külfetin) adil dağılımını sağlamaya yöneliktir. Buradan hareketle üretim sürecinde ortaya çıkan özel maliyet dışındaki dışsal maliyetlerin tazmini, sosyal güvenlik sisteminin işleyişi, eğitimin kamulaştırılması, genel sağlık sigortası, kamusal hizmetlerin finansmanı vb uygulamalar bu dengeyi kurmaya ilişkindir.

19. yüzyılın sonlarındaki Alman işçi hareketinin talepleri esasında devletin adil bir yapıya kavuşturulmasına yönelikti. Herkese eşit oy, oylamanın gizli yapılması, halkın karar mekanizmalarına katılımı, basın ve yayın yoluyla fikir özgürlüğü, eğitim hakkı, artan oranlı vergi, normal çalışma saatleri, haftalık tatil, çocuk işgücünün önüne geçilmesi, çalışanlara sağlık

hizmetlerinin sağlanması gibi mekanizmalar esasen emeğin hakkettiği karşılığı almasını temin etmek içindi.

Gelinen noktada sosyal devletin krize girmesi iki temel nedenle ortaya çıkmaktadır. Bunun bir nedeni yaşlanma sorunu ile beraber kamu harcamalarının artması ve bu harcamaları finanse etmek üzere çalışacak nüfusun payının azalmasıdır. Bunun önüne geçilemez. Ancak nüfus planlamasını besleyecek bazı mekanizmalarla teşvik edilmesi mümkündür. Çocuklara yardım verilmesi bu amaçlardır. İkinci neden ise emek vermeden devletin sağladığı minimum gelir ile geçinmeyi kabul eden bir kesimdir. “New Labor” adı ile harekete geçen Birleşik Krallık İşçi Partisi’nin 18 yıllık Muhafazakar Parti’ye karşı galibiyetini ilan ettiği 1997 yılında temel sloganlarından birisi gelir desteği ile ilgiliydi. Bu gelir öyle bir düzey olmalı ki kişiler iş bulduğu anda çalışmaya yönelmelidir. Buna göre verilen gelir desteği vatandaşı yoksulluk tuzağına düşürmemelidir.

4. Güncel Tartışmalar

Sanayileşmiş batı toplumlarının politik ekonomi alanındaki birikimleri dikkate değerdir. Batı Avrupa’daki sanayileşme ve kapitalist sistemin oluşumu içerisinde doğan ve gelişen politik ekonomi çok güçlü bir analiz çerçevesi ortaya koymaktadır. Önceki bölümde kısmen özetlenen yaklaşımlardan öğrenilecek çok şey olduğu kabul edilmelidir. Ancak her toplumu kendi tarihsel ve kurumsal gelişimi içerisinde anlamak gerekmektedir. Bu anlamda “Batı” denildiğinde Batı Avrupa ve Kuzey Amerika anlaşılabilir da bu iki coğrafyanın bile gelişimi, ekonomik yapısı ve devlet anlayışı birbirinden farklıdır. Hatta “Avrupa” içerisinde yer alan gelişmiş sanayi ülkelerinin dahi mülkiyet, ekonomik yapı ve devlet anlayışının birbirinden ciddi farkları vardır. Dolayısıyla, batı dünyası dışında kalan ülkelerdeki ekonomik yapının, üretim, mülkiyet, bölüşüm ve devlet anlayışının da farklı olması doğaldır.

Öncelikle nasıl “batı dünyası” diye soyutladığımız yapı olabildiğince benzeşen modernleşme aşamalarına rağmen bu kadar heterojen ise, “üçüncü dünya” diye nitelenen devasa coğrafyanın çok daha heterojen olmasından daha doğal bir şey olamaz. Bu ikinci grup Afrika, Asya ve Güney

Amerika'daki toplumları kapsamakta ve çok farklı toplumlar, kültürler, ekonomik yapılar ve devlet anlayışları içermektedir. Bu havzalardaki ülkelerin tarihsel birikimi de küçümsenemez. Ancak politik ekonomi sanayileşme döneminin temsili demokrasisi içerisinde geliştiğine göre analizler kaçınılmaz olarak son 300 yıllık tarih dikkate alınarak yapılmaktadır (Müller-Jentsch, 1995). Dolayısıyla bugün itibariyle dünyaya hâkim olan kapitalist sistemin ürettiği gelişmiş batı, gelişmekte olan yeni ekonomiler ve az gelişmiş ülkeleri kategorize ederek incelemekteyiz.

Bütün ekonomileri ağırlıklı olarak sanayileşmiş batı ülkelerinde doğup gelişen politik iktisat düşüncesi ile açıklamaya çalışmanın bir haklı nedeni şu olabilir. Politik ekonomi kavramı esasen sanayileşme ile paralel olarak gelişen temsili demokrasilerin karar mekanizmaları çerçevesinde geliştirilmiştir. Ancak haklı olmayan tarafı şudur. Eğer kapitalist ekonomileri anlamaya çalışıyorsak, bu üretim biçiminden uzak olan ekonomilerin üretim ve dağıtım biçimlerini anlamak zorundayız.

Dikkat çekilmesi gereken bir nokta kapitalist sistem içerisinde ve bu sistemin ürettiği tahribatlara tepki olarak doğan sosyalist yaklaşımın önemli bir kırılma olmasıdır. 20. Yüzyıl, kapitalist sistemi temsil eden ABD ve sosyalist sistemi temsil eden SSCB arasındaki rekabet ile geçmiştir. Ekonomik açıdan bakıldığında iki sistem arasındaki temel fark mülkiyet yapısı ve gelir bölüşümüne ilişkindir. Kapitalist sistem esasen özel mülkiyete dayalı ve istisnai olarak kamu mülkiyetini kabul ederken, sosyalist sistem kamu mülkiyetini esas alıp özel mülkiyeti sınırlamaktadır.

Özel mülkiyete dayalı piyasa sisteminde siyasal otoritenin koruyucu ve düzenleyici rolü hiçbir zaman göz ardı edilmedi. Modern ekonominin temel taşlarından birisi olan Adam Smith'in vergiye ilişkin temel önerisi "devletin koruması altında en çok gelir elde edenler" in vergi ödemesidir (Musgrave, 1959). Ayrıca piyasa ekonomisine dayalı sistemlerde devletin işlevi bununla kalmaz. Zenginliğin ciddi boyutlara ulaştığı ve kapitalist sistemin şahlandığı dönemlerde çıkarılan yoksullar yasası, sosyal devlet düzenlemeleri ve diğer tedbirler bu problemlerin ciddiyetini açıkça ortaya koymaktadır (Kuhn, 1992).

Sovyetler Birliği'nde somutlaşan kamu mülkiyetine dayalı sistem piyasa ekonomisine dayalı kapitalist sistem ile rekabet edememiştir. Bu başarı-

sızlıkta birçok neden düşünülebilir. Ekonomik açıdan en önemli argüman, kapitalist sistemdeki mülkiyet edinebilme gibi müşevviklerdir. Diğer yandan sosyal devlet yaklaşımı ile nispeten terbiye edilen kapitalist sistemin dinamikleri de gözardı edilemez. Yine kamu mülkiyetini ön planda tutan Çin Halk Cumhuriyeti'nin bu rejimi sürdürebilmesi, piyasa müşevviklerini hareket geçirmesi ile mümkün olabilmektedir (Chow, 1993; Felipe vd., 2010).

İki sistem arasındaki rekabet ekonominin sınırlarını da aşarak kıyasıya devam ederken, ekonomik olarak zayıf durumda bulunan ülkelerde bu iki sistemin etkisinde farklı arayışlar vardı. Hızla gelişen sanayileşmiş ekonomilerle rekabet etme şansı bulunmayan ve hatta bundan olumsuz etkilenen ülkeler bulunmaktadır. Amin (1976)'in de içinde bulunduğu bir grup iktisatçı, bu ülkelerin, sermaye yetersizliği nedeniyle devleti ekonomiye daha fazla müdahil eden ithal ikameci politikalarla fakirlikten kurtulmaya çalışması gerekirdi.

SSCB'in çöküşü ile beraber, 1990'larda politik ekonomiye olan bakış da değişmiştir. Akademik yazında her zaman varlığını sürdürse de bu tarihlere kadar politik ekonomi ana akım iktisadi yaklaşımların temel unsurlarından birisi olmamıştır. Ana akım teknik ağırlıklı ve genellikle ekonomik olayları fen bilimlerine benzer bir çerçevede analiz etmiştir. Siyasal otoritenin sınırsız karar setlerine bulaşmadan piyasa mantığını anlamaya çalışan bu yaklaşımda, devasa bir yazın ortaya çıkmıştır. Konjonktürün de etkisiyle ekonomik zenginleşme ciddi bir ivme kazandığından ve sorun tanımı çoklukla serbest piyasa temsilcisi ABD ve merkezi planlama temsilcisi SSCB bağlamında yapıldığından akademi dünyasındaki ana akım yaklaşımlar da sorunun özüne inmemenin rahatlığını yaşamıştır.

Kapitalist sistemin çözemediği yoksulluk bazen dini değerler üzerinden saldırıya uğramıştır. Üçüncü dünyanın önemli bir kesimini oluşturan Müslüman ülkelerde kapitalist yaşam tarzının İslami değerlerle bağdaşmadığı fikri sıklıkla dile getirilmiş ve İslami yaklaşım üçüncü yol olarak önerilmiştir (Es-Sadr, 1980). Sadr'ın çizdiği çerçevedeki temel yaklaşım, ilkelere konulması, ancak araçların sabitlenmemesidir. Mülkiyetin esasen kamuya (devlete) ya da özel sektöre ait olması değil, toplumsal üretim ve adalet neyi gerektiriyorsa ona göre hareket edilmesidir. Bu anlamda tamamen özel mülkiyeti ya da kamu mülkiyetini savunan sistemleri eleştirir.

Kapitalist sistemin dışında kalan ekonomileri “asya tipi üretim tarzı” gibi kavramlarla açıklama girişimleri de olmuştur (Hindess ve Hirst, 1975). Ancak bu tür analizler nihayetinde “kapitalist olmayan” bir tanım üzerinden ve benzer kavramlarla inşa edilmiştir. Habuki kapitalist dünya dışındaki coğrafyalarda politik iktisat düşüncesi çok daha gerilere gider. İbn-i Haldun ve Al-Maqrizi gibi kaynaklara bakıştaki temel sorun da buna benzerdir (Laffer, 1981; Al-Maqrizi, 1994). İbn-i Haldun’un vergi konusundaki düşüncesi de Arthur Laffer tarafından dikkat çekildikten sonra bizim literatürümüze girmiştir (Yüksel, 2016). Bu hâkim yaklaşım bir zorunluluk olarak ortaya çıksa da buradaki temel yaklaşım sorunu, batıdan çıkan “parlak” fikirlerin aslında doğudan çalındığı ya da en azından doğudaki düşünürlerin de en az batılılar kadar maharetli olduğu yaklaşımıdır. Bunun sonucu sadece batı dışındaki dünyada da “aklı basan” insanlar olduğunu ispat etmek olabilir. Bu da oldukça sorunlu bir bakış açısıdır. İbn-i Haldun ve Al-Maqrizi kendi toplumunu gözlemleyerek düşünmüş ve yazmıştır. Platon ve Aristoteles veya Ricardo ve Malthus da bunun dışında değildir. O halde alternatif olma iddiasında olan bilimsel çalışmalar, batı dışındaki toplumsal ve ekonomik gelişmeye bakmadan sadece hâkim teorileri doğrulayan ya da destekleyen ifadeler aramanın çok ötesine geçmelidir.

Buradaki temel metodolojik sorun, ekonomik çıktılardan yola çıkılarak sistemlerin değerlendirilmesidir. Hâkim sistemin sonuçlarının farklı insani değerlerle eleştirilmesi hazırcı ve sonuçsuz bir tartışma alanı açmaktadır. Halbuki batıda politik ekonominin doğuşu ahlakçı, felsefeci veya din adamlarının kurdukları temeller üzerinden geliştirilmiştir (Roll, 1953). Farklı bir değerler tanımı yapılmadan mevcut maddi zenginliklerin adaletini tartışmak verimli bir alan sunmayacaktır. Eğer adaletsizlikten söz ediliyorsa, adalet anlayışının netleştirilmesi gerekir.

Toplumsal bölüşümde batıda dile getirilen eşit mutlak, eşit oransal ve eşit marjinal fedakârlık yaklaşımları örnek olarak verilebilir. Bu kavramlarla kastedilen, devlete ödenen vergide kişilerin faydalarından eşit miktarda, eşit oranda veya artan oranda azalma meydana getirilmesidir. Ancak bireylerin faydasının karşılaştırılmayacağı düşüncesinin ağır basması (Pareto optimalitesi) etkin bir politika önermesini baştan yok etmiştir. Eğer mevcut mülkiyet tanımı, bireysel özgürlükler alanı ve devletin ekonomideki

rolü tartışılacaksa, esas alınacak ilkelerin belirlenmesi gerekir. Aksi halde Müslüman toplumların da tarihinde yer alan birçok adaletsiz uygulamayı değerlendirebilecek bir araç setinden yoksun kalınacaktır. Adalet kavramına kimse karşı çıkmamakla beraber adaletin ekonomik anlamda tanımı konusunda bir fikir birliği yoktur. Adalet kavramı zaman içerisinde değişmemekle beraber adaletin hangi üretim formunda ne olacağı düşüncesi geliştirilmek durumundadır. Vergi adaleti doğrudan buna bağlıdır.

İslam tarihinde, fetihlerle hakimiyetin genişlemesi ve Arap olmayan Müslüman (mevali) nüfusun artması ile beraber arazi tahsisi ve devletin geliri (haraç) da bu çerçeveden değerlendirilebilir. Arap veya Müslüman olan ve olmayan kesimden alınan vergilerin farklılaşması zaman içerisinde İslamı kabulün artmasıyla beraber hazine gelirlerinde ciddi sorunlara neden olmuştur. Haccac döneminde sonradan Müslüman olanlardan da yüksek haraç alınmaya devam edilmesi kendisine zalim sıfatı takılmasının nedenlerinden birisi olmuştur. Toprakların bireylere ve ailelere tahsis biçimi değişik kesimlerin zenginleşmesini doğrudan etkilemiştir. İslami kisve altında vergi farklılaştırması da İslam ekonomi doktrininden değil, değişik kesimlerin siyasal karar mekanizmasındaki etkileriyle ilgilidir. Adil sıfatını alan Ömer bin Abdulaziz'in en önemli girişimi, topraktan alınan haracın Müslümanlıkla ilgili olmadığını, esasen bunun toprak kirası olduğu için herkesten eşit alınması gerektiğini önermesidir (Duri, 1991).⁹

Günümüzde tartışmaya açık birçok konu bulunmaktadır. Tarım ağırlıklı bir ekonomide tarımsal arazinin mülkiyetinin neye göre düzenleneceği önemli bir sorudur. Siyasal otoritenin arazileri toplumun ortak malı olarak tanımlaması ve işletimini birey veya ailelere devretmesi bir seçenektir. Diğer bir seçenek mülkiyetin bireylere devredilmesidir. Bu siyasal bir karardır ve toplumun siyasal otoriteyi iktidarda tutabilecek kadar güçlü bir kesiminin olur vermemesi halinde uygulaması zordur. Bu gücün sayısal olması gerekmemektedir. Sayıca az ancak toplumu yönlendirebilecek güce sahip olması yeterlidir. Ancak toplumun çoğunluğunun bu tür bir rejimden zarar görmesi halinde çatışma kaçınılmaz olacaktır. Siyasal otoritenin olma-

9 Abdülaziz Duri'nin kitabının orijinal adı ""Mukaddimetun Fi't-tarih el-İktisadi el-Arabi"" olduğu halde ""İslam İktisat Tarihine Giriş"" olarak tercüme edilmesi de ayrı bir metodolojik soruna işaret etmektedir.

ması halinde bu mülkiyet belirleme süreci ancak iç savaş benzeri olayları tetikler ve nihai bir uzlaşmaya varana kadar tahripkâr sonuçlara götürür.

Tarım toplumundan sanayiye geçerken bir problem, tarım toplumdaki artıktır. Teknolojik gelişmelerle beraber artan verimlilik, tarım sektöründe insanların geçimini aşan ekonomik değer ortaya çıkmış ve tarımsal ürünün bir kısmı sanayi girdisi olarak kullanılmıştır. Verimlilik artışı ise işgücünün bir kısmının sanayi sektörüne kaymasına neden olmuştur. Tarımdaki mülkiyet yapısı, sektörden ortaya çıkan artı değer kimler tarafından sanayide değerlendirileceğini belirler. Ülkemizde, Cumhuriyet döneminde arazi kullanımı ve toprak reformunun sıkça gündeme gelmesi de benzer bir nedendir. Mülkiyet rejimi yasalarla açıkça belirlendiği için bu girişimler ancak hazineye ait arazilerin topraksız kesimlere tahsisi biçiminde gelişebilmiştir (Karaömerlioğlu, 1998). Bazen özel mülkiyet altındaki arazilerin de tarım işçilerine dağıtılabileceği önerisi büyük ölçüde mevcut arazilerin büyüklüğü nedeniyle verimli kullanılmaması ve sonuç itibarıyla ortaya çıkan gelir adaletsizliği nedeniyle. Ancak mülkiyet ve miras hakkı bu alanda pratik adımlar atılmasını imkânsız kıldığı gibi, uygulanması halinde daha etkin sonuçlar alınabileceğinin de garantisi yoktu.

Milli gelirin önemli unsurlarından birisi olan kira da benzer şekilde değerlendirilebilir. Miras yoluyla veya zamanında çalışıp biriktirerek sahip olduğu bir mülkiyeti kiraya vererek gelir elde eden bir bireyin aldığı pay ne kadar olmalıdır? Kira düzeyi sözkonusu bireyin refah düzeyini doğrudan belirleyecektir. Bu kira düzeyinin piyasa koşullarında belirlendiği varsayılrsa bile kira ve diğer faktör gelirleri arasındaki denge ekonomik faaliyetlerin tamamını etkiler. Sanayi yatırımı yapmak isteyen bir girişimcinin yüksek kira ile karşılaşması halinde bu girişimden vazgeçmesi sözkonusu olabileceği gibi, bu kira kabul edilse bile düşük kâr marjından dolayı girişimin sürdürülebilirliği tartışmalı hale gelebilir.

Sanayi sektöründe durum benzerdir. Öncelikle sanayide tesislerin ve diğer üretim araçlarının mülkiyeti artan ekonomik değer endüstriyel üretim sürecinde yer alan kesimlere nasıl dağılacakını belirler. Dolayısıyla kırsal/tarımsal kesimden başlayıp kentsel/endüstriyel üretime geçene kadar üretilen değer toplum kesimlerine dağılımı mülkiyet ile doğrudan ilişki-

lidir. Ancak mülkiyet tanımı tek başına bölüşümün değil, üretimin bizzatı kendisinin de belirleyicisidir.

Artan değer biriktirilmesi ve yeni üretim araçlarına dönüştürülmesi farklı mekanizmalarla gerçekleştirilebilir. Devletin artan değere el koyup toplum yararına üretim altyapısına dönüştürmesi bir seçenektir. Diğer aşırı uçta özel mülkiyete dayalı üretimde özel mülkiyet sahiplerinin bu artı değeri yatırıma dönüştürmesi bulunur. İki aşırı uçtaki seçenekte çözüm bekleyen farklı problemler ortaya çıkmaktadır.

Kamu mülkiyetinde artı değer devlet tarafından nasıl kullanılacağı, değişik toplumsal ihtiyaçlara nasıl tahsis edileceği önemli bir problemdir. Yani bireylere dağıtılan temel ihtiyaçlar haricinde geriye kalan ekonomik değer savunma, emniyet, altyapı, eğitim, sağlık, çevre düzenlemesi vb. hizmetlerin hangisine ne kadar tahsis edileceği bir karar süreci gerektirir. Mülkiyet devlette olduğuna göre bu kararlara vatandaşın katılımının zorunlu olmadığı varsayılsa bile, sözü edilen tahsisatın geniş kitleler tarafından kabul görmemesi halinde siyasal otoritenin meşruiyeti sorgulanmaya başlar.

Kaynak tahsisinin tamamen özel sektöre bırakılması halinde ise farklı bir problem seti ile karşı karşıya kalınacaktır. Öncelikle toplumun ortak ihtiyaçlarının nasıl karşılanacağı ve toplum kesimlerinin katkısının nasıl ve ne kadar olacağı önemli sorulardır. İkincisi, üretilen ekonomik değer mülkiyet sahipleri ve işgücü arasında nasıl bölüşüleceği önemli bir problemdir. Üçüncüsü ise artı değer özel sektör tarafından hangi üretim alanlarına mobilize edileceği ilk bakışta serbest girişim ve kar güdüsü ile açıklansa bile bu mekanizma her zaman toplum yararına olmayabilir. Yani birey için rasyonel olan, toplum için rasyonel olmayabilir (Veblen, 1998). Günümüzde halen başta savunma sanayi olmak üzere stratejik alanlara devletin girmesi ve ancak devlet müdahil olduğu zaman ülke yararına ciddi atılımlar yapılması serbest piyasadaki kaynak tahsisinin her zaman beklenen sonucu vermeyeceğine en iyi örnektir.

Devlet müdahalesi gerekmeyen özel mal üretimi alanında da problemler ortadan kalkmamaktadır. Asgari ücret ve kira tartışmaları bunun en somut örnekleridir. Üretim sürecinde üretim araçları sahipliği ile üretim

sürecinde yer alan işgücünün bu süreçte ortaya çıkan ekonomik değerden ne kadar pay alacağı en eski tartışmalardan birisidir ve konu sadece bölüşüm ile ilgili değildir. Üretim sürecinde mülkiyet sahipleri kira geliri elde ederken, girişimciler kar ve işgücü ücret geliri elde etmektedir. Elde edilen gelirin bireylerin asgari ihtiyaçlarını karşılayabilmesi bölüşüm adaleti açısından savunulması en kolay önerilerden birisidir. Ancak büyümeyi sürdürecekt tasarrufun nasıl temin edileceği de önemli bir problem olarak karşımızda durmaktadır. Zira düşük gelirli kesimin tüketim eğilimi yüksektir. Üretim altyapısının güçlendirilmesi ise ancak tasarruf artışı ile mümkündür.

Diğer bir problem ise küreselleşme ile daha da belirginleşen uluslararası rekabettir ve sadece ulusal düzeyde görünen bu soruna bir katman daha eklemektedir. Aynı sektörde faaliyet gösteren Türkiye'deki ve Çin'deki iki firmanın rekabetinin önemli araçlarından birisi ücret düzeyidir. Teksstil gibi sektörlerde üretim yapısı emek-yoğun nitelikte olduğu için, daha düşük ücretle işçi çalıştıran firma küresel piyasada avantajlı hale gelmektedir. Çin'in dünya piyasalarında elde ettiği piyasa payı büyük ölçüde ücret avantajından kaynaklanmıştır. Ancak bu rekabet avantajı düşük ücretle mümkün olabilmektedir.

5. Uluslararası Politik Ekonomi

Geçmişten günümüze ulusal düzeyde yapılan tartışmalar her zaman bir uluslararası boyut ile beraber olmuştur. Adam Smith ve David Ricardo gibi klasik politik iktisatçıların düşüncelerinin önemli bir bölümü uluslararası ticaret ile ilgilidir. Hatta bu görüşler hala uluslararası ticarete ilişkin tartışmaların temelini oluşturmaktadır. Diğer yandan saf ekonomik yaklaşımların göz ardı ettiği veya birincil önemde ele almadığı uluslararası politik iktisat güçlü bir hamle ile tartışmaların önemli bir parçası olmaya başlamıştır. Uluslararası politik ekonomi olarak ortaya çıkan kavram, daha kapsayıcı olması açısından "küresel politik ekonomi" olarak da kullanılmaktadır (Walzenbach, 2016). Küresel politik ekonominin merkezinde devletler, uluslararası kuruluşlar ve çok uluslu şirketler vardır. Devlet nasıl ulusal düzeyde üretim ve bölüşüm ilişkilerinde belirleyici rol oynuyorsa,

uluslararası düzeyde de ekonomik faaliyetleri etkilemektedir. Ayrıca başta IMF ve Dünya Bankası olmak üzere uluslararası kuruluşlar ve dış ticaret açısından Dünya Ticaret Örgütü, yapısı, çalışma usulleri ve aldığı aksiyonların bağlayıcılığı uluslararası iktisadi ilişkileri doğrudan etkiler.

Politik ekonominin uluslararası boyutuna önemli bir katkı Karl Polanyi (1986)'den gelmiştir. Mesele devletin sadece ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisi veya şirketlerin piyasa koşullarında faaliyet göstererek mal talebinin karşılanması değildir. Ekonomi, sosyal ve siyasal faaliyetler birbirinden doğrudan etkilenir. Uluslararası düzeyde de bu böyledir. Dış ticaretteki gelişmeler, yabancı şirket alımları, uluslararası sermayeye konulan kurallar sadece ekonomik uygulamalar değildir. Bu faaliyetlerin uluslararası düzeydeki gelir dağılımından servet bölüşümüne kadar ciddi etkileri vardır. Ulusal devletlerin bu ve benzeri faaliyetlere ilişkin aldığı kararlar, yaptığı düzenlemeler ve uluslararası anlaşmalar da bu sonuçlar üzerinde doğrudan etkilidir.

Konuya ilişkin güçlü bir yazın oluşmaktadır ve gelişen olaylara bakıldığında uzun bir süre tartışmalar bitmeyecek gibi görünmektedir. Amerika Birleşik Devletleri ve Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki tartışmalar ve mücadeleler, Birleşik Krallığın AB'den çıkışı, Türkiye'nin Akdeniz hamlesine AB'den tepki, ABD'nin Çin denizindeki hamleleri, Hong Kong ve Tayvan gibi konular iktisatçılar tarafından bazen günlük siyasal olaylar olarak algılanmaktadır. Bu risklerin ortadan kalkması ile ekonomilerin istikrara kavuşacağı ve büyüme patikasına gireceği düşünülürken, meselenin tam da bu olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Piyasa analizlerinde "jeopolitik riskler" kavramı ile geçirtilen bu ve benzeri olaylar, dünya iktisadi sistemini şekillendirme potansiyeli taşıyan ve kapitalizmin erken aşamalarında Batı Avrupa ülkeleri tarafından Amerika kıtası başta olmak üzere dünyanın değişik havzalarına yapılan hamlelerden nitelik itibariyle farklı değildir. Bu noktada ulusal ve uluslararası politik ekonomi buluşmaya başlar.

Uluslararası rekabet ve ülkelerin küresel ekonomiden pay kapma mücadelesi, ölçek değişse de nitelik itibariyle fazla bir değişime uğramamıştır. İhracatı teşvik eden ve ithalatı sınırlandırmayı amaçlayan merkantilist dönemden karşılaştırmalı üstünlükler doğrultusunda uzmanlaşmayı öneren düşünceye kadar günümüz uluslararası rekabet tartışmalarından farklı

değildir. Sadece mal ve hizmetler, teknolojik içerik ve üretim yapısı değişmiştir. Teknolojik gelişmelerle beraber ulusal ekonomilerin birbiriyle daha fazla eklemlenmesi “küresel” kavramının öne çıkmasını sağlamıştır.

Küresel ekonomi piyasa mekanizmasının sürtünmesiz bir şekilde ve ülkeler itibariyle simetrik ve adil kullanılması anlamına gelmemektedir. Serbest ticaret ve sermaye açısından ulusal sınırlar gevşemiş olsa da rekabet, bazen yıkıcı da olacak şekilde azami ölçüde devam etmektedir. Küreselleşme ile beraber ulusal devletlerin sıkıştığı bazı alanlar bulunmaktadır. Serbest ticaret küresel ekonominin toplamda mal ve hizmet üretmek açısından lehine olsa da her kesime kazandırmamaktadır. Öncelikle sermaye ile beraber mal ve hizmet hareketliliği artarken aynı hareketlilik işgücü için geçerli değildir. Hatta sermayenin de doğrudan/fiziksel olan biçimi daha sınırlı hareket ederken, finansal kısmı ileri derecede hareketlidir. Bu yapı iki temel sorun ortaya çıkarmaktadır.

Bunlardan birisi serbest ticaret ile beraber belirli sektörlerin zarar görmesi ve söz konusu sektörlerde ya işsizlik ortaya çıkması ya da ücretlerin reel olarak düşmesi ile ilgilidir. Bu durumda ulusal ekonomiler iki seçenek ile karşı karşıya kalmaktadır. Eğer mevcut durum bir kesimi olumsuz etkilese de toplamda ülke ekonomisini güçlendiriyorsa, kaybeden kesiminin kayıpları telafi edilebilir. Kısa dönemde bu telafi iş görürken, orta ve uzun dönemde ülke ekonomisi yeni duruma intibak edecektir (Suranovic, 2012: 621-622). İşsiz kalan kesimin yükselen sektörlerde iş bulması veya işgücü piyasasına girmeye hazırlanan neslin yükselen sektörlerle yönlendirilmesi gibi. Tersine mevcut durum toplamda ülke ekonomisi için de dikkate değer bir zenginlik yaratmıyorsa, korumacı politikalar gündeme gelecektir.

Diğeri konu ise uluslararası para sisteminin parayı kontrol eden ülkelerce avantaja dönüştürülmesi ve bu politikanın gelişmekte olan ülke ekonomilerini istikrarsızlığa sürüklemesi ile ilgilidir. Küresel ekonominin bu kadar genişleyebilmesi uluslararası ödeme sistemindeki imkanlarla mümkün olabilmıştır. Ancak para ve para benzeri araçlar da aynen üretim gibi büyük ekonomilerce kontrol edilmektedir. 21. Yüzyılın başlarına kadar bu para ABD dolarıdır ve uluslararası ödemelerde önemli ölçüde kullanılan teknoloji (swift) ABD tarafından sunulmaktadır. Genel bazı ilkeleri olsa da bazen politik anlaşmazlıklarda bu araçlar rahatlıkla bir ambargo aracı

olarak kullanılabilir. Ekonomik faaliyetler politik unsurlardan bağımsız olarak kendi dinamikleri ile işliyor olsaydı, bu tutumlardan bahsedilmiyor olacaktı. Dolayısıyla para ve benzeri ödeme sistemleri sadece ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde de politik araç olarak işlev görmektedirler.

Gelinen noktada ekonomide uluslararası serbestiyet mi yoksa korumacılık mı sorusu yeniden gündeme gelmiştir. Öyle ki dün korumacı olan Çin Halk Cumhuriyeti küreselciliği savunurken, küresel sistemin yaklaşık yüz yıldır liderliğini yapan ABD daha korumacı tavırlara girmektedir. Bu korumacılık, en olmaz diye düşünülen ithalat vergilerinin artışı ile yapılmakta, kotalar değişmekte ve ticaret anlaşmaları bu çerçevede güncellenmektedir.

Bütün bu gelişmeler önemli bir tartışma alanı açmaktadır. Ekonominin kendi kuralları ve politik alandan bağımsız olarak işlediği tezi ciddi bir zorlukla karşı karşıyadır. İşin doğrusu tarih boyunca böyle olmadı ve bugün de öyle değildir. En liberal dönemden günümüz küresel ekonomik yapıya kadar tarihin hiçbir döneminde devlet, yapısı ne olursa olsun, ekonomi yönetiminden uzak durmadığı gibi aktif bir şekilde içerisinde de olmuştur. Çok zorlanırsa şöyle bir fark düşünülebilir. Kollektivist yaklaşımda devlet toplum adına mülkiyete sahip olmakta, liberal piyasa yaklaşımında ise mülkiyeti korumaktadır. Bu ikincisinde mülkiyet sahipliğinin nasıl düzenlendiği konusunu da göz ardı etmemek gerekir.

6. Sonuç

Birey ve toplumun ihtiyaçlarını karşılama konusunda kaynakların nasıl kullanılacağını problem edinen ekonomi, ev ekonomisinden politik ekonomiye ve oradan da ekonomiye uzun bir yolculuk yapmıştır. Bugün itibarıyla, somut problemleri biçim değiştirse de başladığı günkü gibi temel mesele üretim ve bölüşüm ilişkilerinin nasıl düzenleneceğidir. Mesele özünde politiktir. Bir ülkede elde edilen gelirin bölüşümünde devletin rol olması ne kadar politik ise bu bölüşümü piyasa müşevviklerine bırakmak da o kadar politiktir. Ya da mülkiyetin tamamen kamuya bırakılması da özel mülkiyetin devlet tarafından garanti altına alınması da politik bir duruşun yansımasıdır.

Ekonomik faaliyetlerin özünde politik kararlardan bağımsız düşünülmemeyeceği savı bu farklı yaklaşımların her zaman ve her yerde aynı sonucu doğuracağı anlamına gelmez. Elbette tamamen kamu mülkiyeti ile işleyen bir ekonomik sistem ile tamamen özel mülkiyete dayalı ekonomik sistemin sonuçları birbirinden farklı olacaktır. Ülkenin zenginleşmesinden bu zenginliğin bölüşümüne kadar hem nicelik olarak hem de nitelik itibarıyla mutlaka etki yaratacaktır. Tarihsel olarak uygulama örnekleri de bunu göstermektedir. Örneğin, piyasa ekonomisine dayalı sistemlerde piyasa müşevvikleri çalışma ve üretimi teşvik ederken muazzam bir zenginlik üretilmiştir. Devletin ekonomiye daha fazla müdahil olduğu yapılar ise bu zenginlikle yarışamamıştır. Ancak piyasa ekonomilerinin de sorunu hem ulusal hem de uluslararası düzeyde adaletsizliğin önüne geçememiş olmasıdır. İleri teknoloji ve zenginlik devasa boyutlarda artarken, yoksulluk ve sefalet de en az bu hızda artmıştır. Devletin varlık nedeni olan temel kamusal hizmetler bile normal gelirlerle değil borçlanma ile finanse edilir hale gelmiştir.

Politik ekonomi analizleri sadece ekonomik faaliyetlerin politikadan bağımsız olamadığına işaret etmez; aynı zamanda ekonomik müdahale kararları ve araçlarının belirli hedefler doğrultusunda nasıl düzenleneceği konusunda yol gösterir. Eğer tarımsal üretimde bir sıkıntı yaşıyorsa, tarımsal arazilerin kullanımından tarım ürünleri ticaretinin düzenlenmesine kadar bir dizi siyasal karar gerekecektir. Aynı şekilde sanayileşme konusunda belirli hedefler konulmuşsa, bu hedefler doğrultusunda yapılması gereken yasal düzenlemeler ve kurumsallaşma kaçınılmaz olarak ele alınacaktır. Bu kararlar üretimi yönlendirirken gelir bölüşümünü de büyük ölçüde etkiler.

Saf anlamda ekonomik analizlerin tıkanıdığı en önemli nokta ekonomik zenginleşme ile bu zenginliğin toplum kesimlerine bölüşümüne ilişkindir. Eşitlik kavramından hareketle yapılan düzenlemeler sermaye birikimi ve dolayısıyla yatırımlar üzerinde baskı yaratırken, sadece büyüme amaçlı politikalar eşitsizlik ve yoksulluğu ciddi boyutlarda arttırabilmektedir. Mevut yapıda bu böyle olmakla birlikte, saf ekonomik yaklaşımların konuya ilişkin ciddi eksikleri bulunmaktadır. Politik ekonominin temellerine inildiğinde analiz çerçevesi hem üretimi hem de bölüşümü içermektedir.

Yapılan analizler ve politika önerilerinde hem büyüme hem de bölüşüm kaygılarıyla hareket edilmiştir. Geldiğimiz noktada büyümenin “bilimsel” yaklaşımla ele alınarak bölüşümün “değer yargısı” olarak tanımlanması ekonomi biliminin analiz çerçevesini ve gerçek hayatı açıklama gücünü ciddi ölçüde azaltmıştır. Uluslararası politik ekonomi boyutunda ise daha karmaşık bir yapı ile karşı karşıya kalınacaktır. Bireylerin refahını azaltsa bile ülke menfaatine olan faaliyet ve düzenlemelerde tercih nasıl yapılacaktır? Daha da zor olanı ülke menfaati somut olarak nasıl tanımlanacaktır? “Geo-politik riskler” başlığı altında tanımlanan mevcut sorunların bu çerçeveden analizi kaçınılmaz görünmektedir.

Kaynaklar

Al-Maqrizi (1994) *Mamluk Economics: A Study and Translation of Al-Maqrizi's Ighathah*, trans. A. Allouche. Salt Lake City: University of Utah Press.

Amin, S. (1976) *Unequal Development: An Essay on the Social Formations of Peripheral Capitalism*. New York: Monthly Review Press.

Besley, T. (2007). "The New Political Economy", *The Economic Journal*, 117/524, F570-F587.

Boianovsky, M. (2016). "The Structuralist Research Program in Development Economics", *Development Economics in the Twenty-First Century*, C. Sunna ve D. Gualerzi (ed.) içinde, s.88-103. Routledge.

Buchanan, J. And G. Tullock (1962). *The Calculus of Consent*, The University of Michigan Press.

Buchanan, J. M. (1977). *The Limits of Liberty: Between Anarchy and Leviathan*, University of Chicago Press.

Buchanan, J. M. Ve R. A. Musgrave (2000). *Public Finance and Public Choice: Two Contrasting Visions of the State*, Cambridge: MIT Press.

Chapra, M. U. (1992). *İslam and the Economic Challenge*, Leicester: The Islamic Foundation.

Chow, G. C. (1993). "How and why China succeeded in her economic reform" *China Economic Review*, 4/2, s.117-128.

Dow, S. C. (2005). "Axioms and Babylon Thought: A Reply", *Journal of Post-Keynesian Economics*, 27/3, 385-91.

Downs, A. (1957). *An Economic Theory and Democracy*, Newyork: Harper and Row.

Duri, A. (1991). *İslam İktisat tarihine Giriş*, Çev. Sabri Orman, İstanbul: Endülüs Yayınları.

Es-Sadr, M. B. (1980). *İslam Ekonomi Doktrini*, İstanbul: Şelale Yayınevi.

Felipe, J., U. Kumar, N. Usui ve A. Abdon (2010). “Why Has China Succeeded—And Why It Will Continue To Do So”, Levy Economics Institute, Working paper No. 611.

Friedman, M. (1987). “Quantity Theory of Money”, The New Palgrave: A Dictionary of Economics, C.4, s.3-20.

George, A. ve C. Pitelis (2001). “Monetary Policy and the Distribution of Income: Evidence for the United States and the United Kingdom”, Journal of Post Keynesian Economics, 23/4, s.617-638.

Gray, V. (ed.) (2010). Oxford Readings in Classical Studies: Xenophon, London: Oxford University Press.

Hindess, B. ve P. Hirst (1975), Pre-capitalist Modes of Production, Londra: Routledge.

Karaömerlioğlu, M. A. (1998). “Bir Tepeden Reform Denemesi: Çiftçi Topraklandırma Kanununun Hikâyesi”, Birikim, 107.

Kuhn, B. (1992) “Public Welfare and Labour Mobility: The Case of Britain (1349-1834), Prussia (1696-1871) and Switzerland (1848-1975)”, The Journal of European Economic History, 21/2, s.315-323.

Laffer, A. B. (1981). “Government Exactions and Revenue Deficiencies”. Cato Journal, 1/1, s. 1-21.

Malthus, T. (1836). Principles of Political Economy, London: William Pickering.

Mill, J. S. and J. L. Lauglin (1885). Principles of Political Economy, New York: D. Appleton and Company.

Musgrave, R. A. (1959). The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy. McGraw-Hill.

Müller-Jentsch, W. (1995). “Industrial Democracy”, International Journal of Political Economy, 25/3, s.50-60.

Peltzman, S. (1980). “The Growth of Government”, The Journal of Law & Economics, 23/2, s.209-287.

Polanyi, K. (1986) Büyük Dönüşüm: Çağımızın Siyasal ve Ekonomik Kökenleri, Çev. Ayşe Buğra, İstanbul: Alan Yayıncılık.

Polanyi, K. (2001). *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston: Bracon Press.

Ricardo, D. (2018). *Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri*, Çev: Barış Zeren, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları (Orijinal adı: *On the principles of Political Economy and Taxation*).

Roll, E. (1953). *A History of Economic Thought*, London: Faber and Faber Ltd.

Shapiro, N. ve M. Sawyer (2003). "Post Keynesian Price Theory", *Journal of Post Keynesian Economics*, 25/ 3, s.355-365.

Suranovic, S. (2012). *Policy and Theory of International Economics*, Flatworld Knowledge (Open Access).

Walzenbach, G. (2016). "Global political economy", S. McGlinchey (Ed.), *International Relations (87-97) içinde*, Bristol: E-International Relations.

Veblen, T. (1998). "Why is Economics not An Evolutionary Science?", *Cambridge Journal of Economics*, 22, s. 403-414.

Yüksel, C. (2016). *Optimal Vergileme Tartışmalarında Laffer Eğrisi*, Ankara: Turhan Kitabevi.

Extended Summary

Having taken the problem of how to use the limited resources in satisfying the needs of individuals and society, economics has followed a long journey from “home economy” to “political economy” and from there to the “economics”. Although its concrete problems changed shape, the main issue, just as it started, is how to organize the production and distribution. The issue is essentially political. The role of the state in distribution is a political issue. However, leaving the distribution to the market mechanism is not less political. Also, leaving the property completely to the public or securing the private property by the state power is equally political and needs public intervention.

The argument that economic activities cannot be considered essentially independent of political decisions does not mean that these different approaches will always and everywhere have the same consequences. Of course, the results of an economic system operating entirely under public ownership and an economic system based entirely on private ownership will be different. From the enrichment of the country to the distribution of this wealth, it will definitely make difference both in terms of quantity and quality of production and welfare. The implementations of public and private ownership of means of production historically provide support to these arguments. A tremendous wealth has been produced while market incentives encourage work and production in free market-based economies. The centrally planned economies could not compete with those economies in enrichment. However, those free markets have not succeeded in preventing injustice and poverty at national and international levels. While advanced technology and wealth have grown enormously, poverty and misery have increased at similar rates. Even basic public services, which are the *raison d'être* of the state, have been financed not by normal revenues but by borrowing.

Political economy analysis does not only indicate that economic activities cannot be independent of politics; it also provides guidance on how to tailor economic intervention decisions and tools aiming at specific goals. If there is a shortage in agricultural production, a series of political decisions will be required, from the use of agricultural land to the regulation of trade

in agricultural products. Likewise, legal and institutional regulations are required to meet the certain economic and social targets of society. Those regulations affect the production as well as the distribution of income.

The most important point, which pure economic analyses trapped in, is related to balance between economic enrichment and the distribution of income. While the regulations based on the concept of equality create pressure on capital accumulation and hence on investments, growth-oriented policies solely may significantly increase inequality and poverty. When it comes to the fundamentals of political economy, the analysis framework includes both production and distribution. In the analyses and policy recommendations, both growth and distribution were comprehended. In pure economic analysis, on the other hand, resource allocation and economic growth has been handled by “scientific” approaches, but distribution was ignored as a “value judgment”. Such an approach created serious shortcomings in economic analyses, in terms of explaining the real life and effective policy recommendations. In terms of international political economy, a more complex structure will be encountered. How the choice will be made for the benefit of the country, even if it reduces the welfare of individuals? The more difficult question is “how will the country’s interest be defined concretely?”. It seems inevitable to include the “geo-political risks” for a more comprehensive analysis of current economic problems.